

RIKTLINJER FÖR BEVARANDE AV HISTORISKA BYGGNADSVERK I TRÄ (1999)

Godkända av ICOMOS vid den tolfte generalförsamlingen i Mexiko, oktober 1999

Syftet med det följande är att ange grundläggande och allmänt tillämpliga riktlinjer och råd för bevarande av historiska byggnadsverk i trä. Begreppet *bevarande* avser såväl skydd som vård och restaurering, med de kulturhistoriska värdena som utgångspunkt. Till *historiska byggnadsverk i trä* räknas träbyggnadskonst av alla slag, byggnader och andra konstruktioner, som helt eller delvis består av timmer eller trä och som har ett kulturhistoriskt egenvärde eller ingår i en kulturmiljö.

Riktlinjerna, som verkar för att dessa byggnader och konstruktioner ska kunna bevaras,

- *uppmärksammar* att träbyggnadskonst från alla tidsperioder är en del av världens gemensamma kulturarv;
- *tar hänsyn till* att historiska byggnadsverk i trä, från olika delar av världen, uppvisar stor variationsrikedom;
- *tar hänsyn till* att virke av olika träslag och av olika kvalitet har använts vid uppförandet;
- *uppmärksammar* att historiska byggnadsverk i trä är känsliga för miljö- och klimatpåverkan, då materialet försvagas och bryts ned på grund av varierande fukthalt, solljus, svamp och röta, insekter, slitage, brand och andra katastrofer;
- *uppmärksammar* att antalet historiska byggnadsverk i trä stadigt minskar, beroende på att de är känsliga, på att de används på felaktigt sätt och på att kunskaper och färdigheter inom traditionell utformning och konstruktion har gått förlorade;
- *tar hänsyn till* att det behövs insatser och åtgärder av många olika slag för att skydda och bevara de kulturarvsresurser som här diskuteras;
- *beaktar* Venedigdeklarationen (Charte de Venise 1964) och Burradokumentet (The Burra Charter 1996), liksom grundtankarna bakom UNESCO och ICOMOS, och försöker tillämpa dessa generella principer i arbetet med att skydda och bevara träbyggnader.

och rekommenderar följande:

BESIKTNING, FÖRUNDESRÖKNING OCH DOKUMENTATION

1. Före varje ingrepp måste byggnadens eller konstruktionens tillstånd noggrant dokumenteras, i enlighet med föreskrifterna i Venedigdeklarationens artikel 16 och med ICOMOS regler för dokumentation av kulturminnen och kulturmiljöer. Det gäller även alla material och metoder som har använts.

All relevant dokumentation, med karakteristiska prover på material eller delar som avlägsnas, samt beskrivningar av teknik och hantverksmetoder som kan iakttas, ska samlas, katalogiseras, arkiveras och göras tillgänglig. Dokumentationen ska också redovisa de särskilda motiv som åberopas i samband med att man väljer material och metoder i restaureringsarbetet.

2. Före varje ingrepp måste orsakerna till materialets nedbrytning och till konstruktiva brister fastställas i en diagnos, som grundas på dokumenterade iakttagelser, undersökningar och analys och, om så erfordras, på fysikaliska mätningar och icke-förstörande testmetoder. Mindre skyddsinsatser och akuta åtgärder, som anses nödvändiga, får inte förhindras av detta krav på diagnos.

TILLSYN OCH UNDERHÅLL

3. En sammanhållen strategi för regelbunden tillsyn och återkommande underhåll är avgörande om historiska byggnadsverk i trä ska kunna bevaras och de kulturhistoriska värdena skyddas.

VAL AV INGREPP OCH ÅTGÄRDER

4. Det främsta målet med att vårda och restaurera är att kulturarvets historiska autenticitet och integritet ska bevaras. Varje ingrepp ska därför baseras på för ändamålet avpassade undersökningar och efterföljande utvärdering. Problem ska åtgärdas med utgångspunkt i aktuella förhållanden och krav, och med hänsyn till estetiska och kulturhistoriska värden, liksom till byggnadens eller kulturmiljöns fysiska integritet.

5. Föreslagna ingrepp och åtgärder bör

- a) bygga på att traditionella material och metoder används
- b) vara reversibla, om det är tekniskt möjligt, eller
- c) åtminstone inte förhindra eller styra framtida vårdinsatser, närhelst sådana kan behövas
- d) inte begränsa tillgängligheten eller möjligheterna att ta del av historiska vittnesbörd (källmaterial) inne i konstruktionen.

6. Idealet är minsta möjliga ingrepp i det kulturhistoriska materialet. Under vissa förhållanden kan "minsta möjliga ingrepp" betyda att hela eller delar av en träkonstruktion måste demonteras, så att man kommer åt att reparera.

7. När åtgärder planeras ska en kulturhistorisk byggnad eller konstruktion ses som en helhet; alla ingående material, inräknat stommens olika delar, ytterpanel, tak, golv, innerväggar, dörrar och fönster etc. ska ägnas samma uppmärksamhet. Som regel gäller att så mycket som möjligt av utgångsmaterialet ska behållas. Detta gäller även ytor och ytbehandlingar som puts, färgskikt, dekorativa element, tapeter etc. Om ytskikt måste förnyas eller ersättas, bör originalens material, teknik och textur efterliknas, så långt det är möjligt.

8. En restaurering av ett historiskt byggnadsverk i trä har som mål att också bevara dess bärande funktion och att lyfta fram dess kulturhistoriska värde, genom att förtydliga konstruktionens funktionssätt och uppgift för helheten, liksom dess tidigare utföranden och själva grundkonceptet, inom de ramar som det befintliga materialet sätter; allt enligt artiklarna 9 – 13 i Venedigdeklarationen. Detaljer eller delar som avlägsnas ska, liksom karakteristiska materialprover, katalogiseras och sparas som ett led i dokumentationsarbetet.

REPARATION OCH UTBYTE AV DELAR

9. Nytt virke får ersätta befintligt om vederbörlig hänsyn tas till de kulturhistoriska och estetiska kraven, om åtgärden är nödvändig därför att angripna eller skadade delar måste bytas ut, eller med hänsyn till andra krav som restaureringsarbetet kan ställa.

Nya element, eller delar av sådana, ska tillverkas av samma träslag som det trä som ska ersättas; med samma eller (om det bedöms vara lämpligt) högre kvalitet. När så är möjligt bör kravet på anpassning också innefatta naturgivna karakteristika. Det ersättande virkets fukthalt och andra fysikaliska egenskaper ska vara förenliga med den befintliga konstruktionens.

Hantverk och byggnadsteknik, liksom användning av verktyg och maskiner, bör väljas så att de överensstämmer med originalets. Spik och andra sekundära material bör, där det är lämpligt, vara kopior av de ursprungliga.

Om en del av en skadad träkonstruktion ska ersättas, bör nya och befintliga delar sammanfogas med traditionella hantverksmetoder, förutsatt att det är ändamålsenligt och att det motsvarar de statiska krav som ställs på konstruktionen.

10. Det måste accepteras att nytt trä, som helt virke eller som mindre ilagning, kan urskiljas från befintligt. Att kopiera det naturliga åldrandet eller deformationer hos det utbytta materialet är inte önskvärt. Däremot kan traditionella eller noggrant testade moderna metoder användas för att anpassa kulören hos det nya respektive gamla, under förutsättning att behandlingen inte skadar ytorna.

11. Nytt virke, helt eller som ilagning, ska märkas med inhuggning eller brännmärkning eller med andra metoder, på ett diskret sätt men så att det kan identifieras senare.

SKOGSRESERVAT OCH VIRKESRESERVER

12. Skydd av skogsområden och nybildning av skogsreservat bör uppmuntras där dessa kan förse oss med lämpligt timmer för vård och underhåll av historiska byggnadsverk i trä.

Institutioner med ansvar för vård av byggnader och kulturmiljöer bör etablera, eller verka för att det etableras, en trävaruhandel, som kan tillhandahålla virke för byggnadsvårdens behov.

MODERNA MATERIAL OCH METODER

13. Moderna material som epoxihartser och metoder som förstärkning med stål, bör användas med största försiktighet och väljas endast under förutsättning att materialet och konstruktionstekniken uppvisat tillfredsställande resultat under tillräckligt lång tid. Om tekniska installationer ska tillföras, som anläggningar för uppvärmning och brandskydd, ska detta göras med hänsyn till byggnadens (eller kulturmiljöns) kulturhistoriska och estetiska värden.

14. Kemiska konserveringsmedel bör användas endast i begränsad och kontrollerad omfattning. De måste utvärderas noggrant och de får användas endast där fördelarna är uppenbara, där varken människa eller omgivning drabbas av negativ miljöpåverkan och där det är klarlagt att skyddseffekterna är påtagliga och långsiktigt hållbara.

UTBILDNING OCH PRAKTIK

15. Det kulturhistoriska värdet hos historiska byggnadsverk i trä måste ständigt återupptäckas, förmedlas till nästa generation genom utbildningsinsatser. Därför är utbildning en väsentlig del i varje långsiktigt handlingsprogram för vård och utveckling av det byggda kulturarvet. Därför uppmuntras etablering och utveckling av program för vidareutbildning och yrkespraktik, med inriktning mot såväl skydd som bevarande och restaurering av historiska byggnadsverk i trä. Programmen bör grundas på en helhetsstrategi, som ser till det allmänna behovet av långsiktig hållbarhet vad gäller såväl produktion som konsumtion och de bör innefatta utbildningar på såväl lokal, regional, nationell och internationell nivå. De bör riktas mot alla yrkeskategorier och verksamheter som är inblandade; särskilt mot arkitekter, konservatorer, ingenjörer, hantverkare och platsansvariga.

Svensk översättning, reviderad version
Göteborg den 19 december 2008
Hans Sandström